

Monika Binkowska-Bury, Małgorzata Marć, Lucyna Boratyn-Dubiel

Poczucie koherencji a motywy wyboru zawodu pielęgniarki i położnej

Z Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydziału Medycznego
Uniwersytetu Rzeszowskiego
Dyrektor Instytutu: prof. dr hab. n. med. P. Januszewicz

Głównym celem podjętych badań było przedstawienie zależności pomiędzy poczuciem koherencji i jego trzema składowymi – poczuciem zrozumiałości, zaradności i sensowności a czynnikami wpływającymi na wybór zawodu pielęgniarki i położnej.

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą Kwestionariusza Orientacji Życiowej SOC-29 i kwestionariusza ankiety w wersji autorskiej. Badaniami objęto 663 studentów studiów licencjackich studiujących na kierunkach pielęgniarstwo i położnictwo.

Analiza czynników zewnętrznych wpływających na wybór kierunku kształcenia wykazała w zakresie globalnego poczucia koherencji i jej składowych (poczucia zrozumiałości, zaradności i sensowności) zależność istotną statystycznie w ośmiu z jedenastu czynników na poziomie $p=0,000$, a w zakresie czynników wewnętrznych w czterech z pięciu czynników ($p=0,000$).

Słowa kluczowe: poczucie koherencji, wybór zawodu, motywy.

The sense of coherence and the motives for choosing the nursing and obstetrics occupation

The main aim of the undertaken research was to present the correlation between the sense of coherence with its three components, i.e. the sense of understanding, resourcefulness and the feeling of sense, and factors influencing on the nursing and obstetrics occupation choice.

The research was carried out with the use of the Life Orientation SOC-29 Questionnaire and a questionnaire drawn up by the author. The questionnaires were completed by 663 undergraduate students of the Nursing and Obstetrics faculty.

The analysis of external factors influencing on the choice of educational direction indicated in the aspect of global sense of coherence and its components (understanding, resourcefulness and the feeling of sense) statistically significant dependence in eight out of eleven factors with $p=0,000$, and in the field of internal factors in four of five factors ($p=0,000$).

Key words: sense of coherence, choice of occupation, motives:

WSTĘP

Powszechnie wiadomo, że wybór kierunku kształcenia, wybór przyszłego zawodu jest sprawą istotną, jak również trudną dla każdego młodego człowieka. Wymaga to wielu przemyśleń, angażuje w poważnym stopniu potrzeby jednostki, czyli odczuwane przez nią braki przedmiotowe (potrzeby określonych rzeczy) i funkcjonalne (potrzeby określonego rodzaju działań). Człowiek rozwija się, zmienia i kształtuje w procesie każdej aktyw-

ności, zaspokajając potrzeby właściwe dla danego stadium rozwojowego [1, s. 45]. Badanie motywacji stanowi jedno ze źródeł poznania mechanizmów społecznych i psychologicznych regulujących ludzkie dążenia [2, s. 26]. Warto więc zastanowić się nad motywami, które sprawiają, że młodzi chcą kształcić się na kierunku pielęgniarstwo. Wśród najważniejszych czynników wpływających na wybór studiów wymienia się interesującą przyszłą pracę, zainteresowania, specyfikę przyszłej pracy, możliwość awansu, zarobki,

wpływ rodziny [2, s. 26]. Wiadomo, że ludzie poświęcają wiele czasu i energii na realizowanie swoich marzeń i osiąganie zamierzonych celów. Różnorodne motywy osobiste i społeczne pobudzają nas i ukierunkowują nasze działania. Wewnętrzna potrzeba wydaje się równie ważna jak presja czasów, bowiem dla pewnej grupy osób nauka i praca same w sobie są już szczególnie pociągające [3, s. 595]. Występuje pewna orientacja życiowa człowieka, która prowadzi do efektywniejszego radzenia sobie w życiu i może mieć wpływ na wybór przyszłego kierunku kształcenia, jak i przyszłego zawodu – poczucie koherencji. Zgodnie z koncepcją salutogenezy Antonowsky'ego poczucie koherencji jest to zgeneralizowany, emocjonalno-poznawczy sposób patrzenia na świat, zawierający trzy komponenty, które są ze sobą nierozdzielnie połączone, a mianowicie: zrozumiałość (comprehensibility), zaradność, inaczej sterowalność (manageability) oraz sensowność (meaningfulness) [4, s. 8].

Zrozumiałość – określa stopień, w jakim człowiek spostrzega bodźce napływające ze środowiska wewnętrznego i zewnętrznego jako zrozumiałe, uporządkowane, spójne i jasne. Osoba o silnym poczuciu zrozumiałości spodziewa się, że bodźce, z którymi zetknie się w przyszłości będą przewidywalne. W najgorszym wypadku oczekuje, że, jeśli jakiś bodziec ją zaskoczy, będzie go mogła do czegoś przyporządkować i wyjaśnić [4, s. 9].

Zaradność (sterowalność) – to stopień, w jakim człowiek spostrzega dostępne zasoby jako wystarczające, by sprostać wymogom, jakie stawiają napływające bodźce. W sytuacji gdy te bodźce są niepożądane, osoba o wysokim poczuciu zaradności uważa, że istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że wszystko ułoży się na tyle dobrze, na ile można się było rozsądnie spodziewać. W najgorszym wypadku, że konsekwencje niepomyślnego zdarzenia dadzą się jakoś znieść. Zasoby potrzebne, by sprostać wymogom, to zasoby, którymi jednostka sama dysponuje lub którymi dysponują osoby, którym ufa i na które może liczyć [4, s. 9].

Sensowność – wyraża motywację jednostki do działania. Jest to stopień, w jakim człowiek czuje, że życie ma sens z punktu widzenia emocjonalnego, że przynajmniej część problemów i wymagań, jakie niesie życie warta jest wysiłku, poświęcenia i zaangażowania. Osoba o wysokim poczuciu sensowności spostrzega problemy jako wyzwania, które warto podejmować [4, s. 9].

Poczucie koherencji jest globalną orientacją człowieka, wyrażającą stopień, w jakim człowiek

ten ma dominujące, trwałe, choć dynamiczne poczucie pewności, że:

- bodźce napływające w ciągu życia ze środowiska zewnętrznego i wewnętrznego mają charakter ustrukturuowany, przewidywalny, wyłumaczalny;
- dostępne są zasoby, które pozwalają mu sprostać wymaganiom stawianym przez te bodźce;
- wymagania te są dla niego wyzwaniem wartym wysiłku i zaangażowania [5, s. 34].

Poczucie koherencji kształtuje się w ciągu całego życia człowieka, a szczególne znaczenie mają tu warunki, w jakich rozwija się i wzrasta młody człowiek [6, s. 66].

Celem prezentowanego materiału jest ukazanie związku pomiędzy poczuciem koherencji i jej trzema składowymi – poczuciem zrozumiałości, zaradności i sensowności a czynnikami wpływającymi na wybór pielęgniarstwa, położnictwa jako kierunku kształcenia.

MATERIAŁ I METODA

Badaniami objęto 663 studentów studiów licencjackich kierunku pielęgniarstwo i położnictwo studiujących w następujących uczelniach:

- Instytucie Pielęgniarstwa i Położnictwa Uniwersytetu Rzeszowskiego
- Wydziale Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej w Lublinie
- Wydziale Opieki i Oświaty Zdrowotnej Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach
- Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie
- Wydziale Pielęgniarstwa i Ochrony Zdrowia Akademii Medycznej w Białymstoku

Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowiły kobiety – 641 osób (96,7%), mężczyzn było 22 (3,3%). W grupie badanych pielęgniarek i położnych najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 19–21 lat (59,0%), najmniej zaś osoby pomiędzy 26 a 30 rokiem życia, tylko 6,0%.

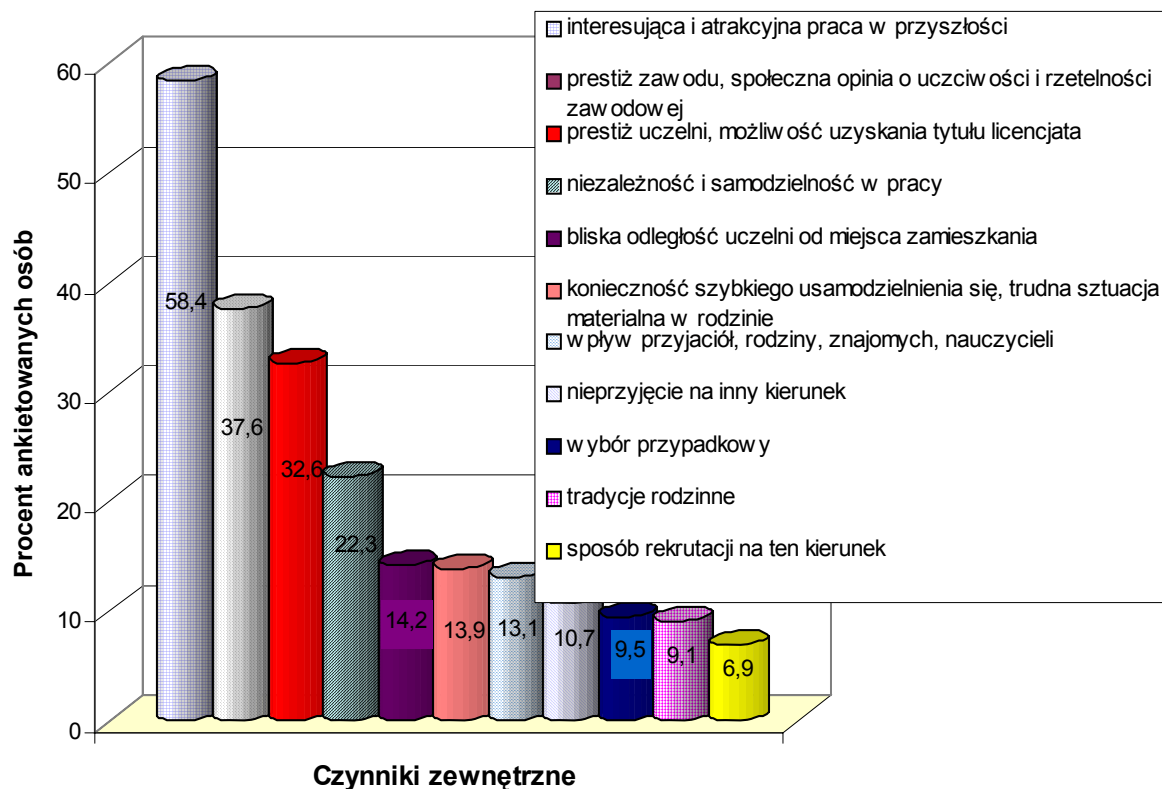
Wykształceniem średnim ogólnokształcącym legitymowała się zdecydowana większość respondentów (68,3%), policealnym medycznym – 14,9%, średnim zawodowym – 11,9%, innym policealnym – 1,4%, wyższym – 3,5%.

Wśród badanych najliczniejszą grupę stanowiły osoby mieszkające na wsi (41,2%). Pozostali respondenci – 22,5% mieszkali w mieście do 50 tys. mieszkańców, 20,8% w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców, a 15,5% mieszkało w mieście 50–100 tys. mieszkańców.

TABELA 1. Wartości średnie otrzymane w skalach SOC-29 dla całej grupy badanych studentów
TABLE 1. The average values obtained in SOC-29 scales for the whole group of the surveyed students

Skala SOC-29	N	X -średnia	S- odchylenie standardowe
SOC-1	663	50,9	12,29
SOC-2	663	51,9	10,67
SOC-3	663	44,2	7,93
SOC-4	663	147,0	28,64

SOC-1 – poczucie zrozumiałości
SOC-2 – poczucie zaradności (sterowalności)
SOC-3 – poczucie sensowności
SOC-4 – globalne poczucie koherencji

RYCINA 1. Motywy wyboru pielęgniarstwa, położnictwa jako kierunku kształcenia
FIGURE 1. The motives for choosing the Nursing, Obstetrics faculty of the educational direction

TABELA 2. Poczucie koherencji i jej składowe a czynniki wpływające na wybór kierunku kształcenia
TABLE 2. The sense of coherence and its components and factors influencing the choice of educational direction

Czynniki zewnętrzne wpływające na wybór kierunku studiów	Zrozumiałość (p)	Zaradność (p)	Sensowność (p)	Koherencja (p)
1	2	3	4	5
Interesująca i atrakcyjna praca w przyszłości	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Prestiż zawodu, społeczna opinia o uczciwości i rzetelności zawodowej	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Prestiż uczelni, możliwość uzyskania tytułu licencjata	0,150	0,064	0,421	0,125
Nieprzyjęcie na inny kierunek	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Sposób rekrutacji na te kierunki	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***

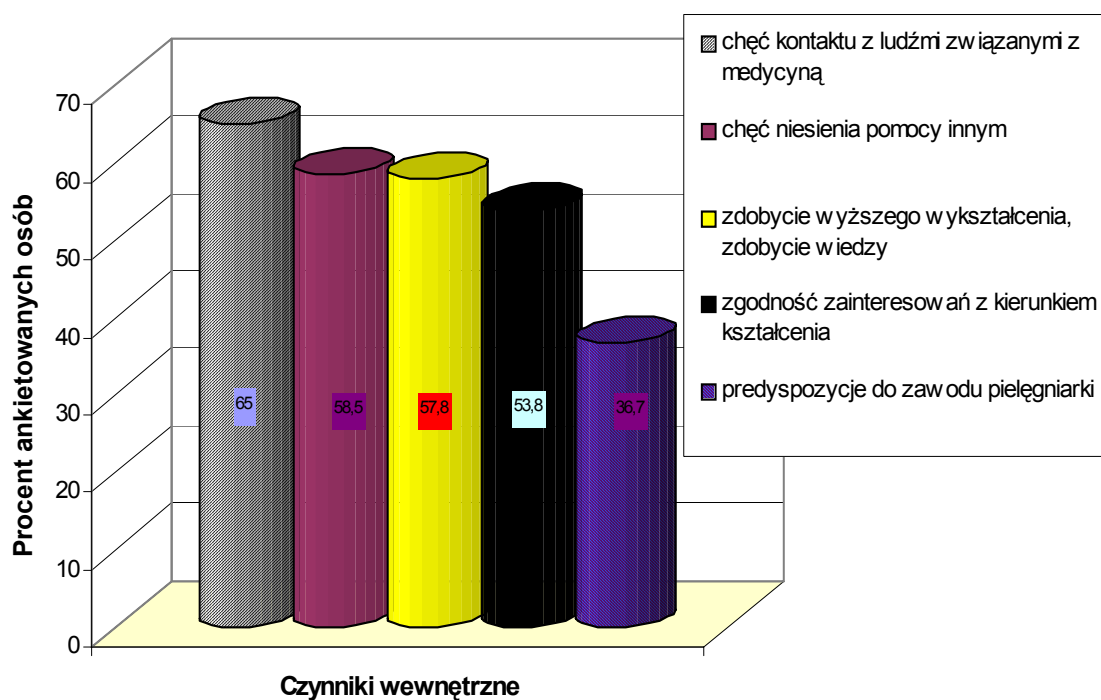
1	2	3	4	5
Wpływ przyjaciół, rodziny, znajomych, nauczycieli	0,142	0,105	0,490	0,153
Konieczność szybkiego usamodzielnienia się i trudna sytuacja materialna w rodzinie	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Niezależność i samodzielność w pracy	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Bliska odległość uczelni od miejsca zamieszkania	0,084	0,207	0,185	0,114
Tradycje rodzinne	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Wybór przypadkowy	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***

(p)-współczynnik istotności statystycznej

*- wartość istotna statystycznie $p < 0,05$

** - wysoka istotność statystyczna $p < 0,01$

*** - bardzo wysoka istotność statystyczna $p < 0,001$

RYCINA 2. Czynniki wewnętrzne wpływające na podjęcie decyzji o kierunku kształcenia
FIGURE 2. Internal factors influencing the choice of the educational direction

TABELA 3. Poczucie koherencji i jej składowe a czynniki wewnętrzne wpływające na wybór zawodu pielęgniarstwa i położnej

TABLE 3. The sense of coherence and its components and internal factors influencing the choice of nurse et obstetrics profession

Czynniki wewnętrzne wpływające na wybór kierunku studiów	Zrozumiałość (p)	Zaradność (p)	Sensowność (p)	Koherencja (p)
1	2	3	4	5
Chęć kontaktu z ludźmi związanymi z medycyną i leczeniem	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Predyspozycje do pracy w zawodzie pielęgniarstwa i położnej	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***

1	2	3	4	5
Zdobycie wyższego wykształcenia	0,042*	0,123	0,528	0,104
Zgodność zainteresowań z kierunkiem kształcenia	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
Chęć niesienia pomocy innym	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***

(p)-współczynnik istotności statystycznej

* – wartość istotna statystycznie $p < 0,05$

** – wysoka istotność statystyczna $p < 0,01$

*** –

bardzo wysoka istotność statystyczna $p < 0,001$

Ponad połowa ankietowanych (50,4%) mieszkała w odległości do 50 km od miejscowości, w której znajduje się uczelnia, pozostali respondenci (28,9%) mieszkali w odległości powyżej 50 km od miejsca studiowania. Co piąty ankietowany (20,7%) mieszkał w tej samej miejscowości.

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki kwestionariusza z zastosowaniem Kwestionariusza Orientacji Życiowej i autorskiego kwestionariusza ankiety.

Kwestionariusz ankiety zawierał 35 pytań o charakterze zamkniętym i półotwartym, których treść była zorientowana na czynniki wpływające na decyzję o wyborze kierunku kształcenia.

Kwestionariusz SOC-29 składa się z 29 pozycji testowych, wyrażonych w formie zdań pytających. W skład kwestionariusza wchodzi trzy podskale, odpowiadające komponentom poczucia koherencji: zrozumiałości (11 stwierdzeń), zaradności – sterowalności (10 stwierdzeń), sensowności (8 stwierdzeń). Wyniki oblicza się za pomocą odpowiednich kluczy, które pozwalają określić SOC oraz trzy jego składowe [Antonovsky 1993 s.725–733].

W analizie statystycznej zastosowano metody statystyki opisowej: średnią, odchylenia standardowe, analizę wariancji – test ANOVA. W celu oszacowania związku pomiędzy poczuciem koherencji a czynnikami wpływającymi na wybór zawodu przyjęto następujące poziomy istotności: $p > 0,05$ – brak istotności statystycznej; $p < 0,05$ – istotność statystyczna; $p < 0,01$ – wysoka istotność statystyczna; $p < 0,001$ – bardzo wysoka istotność statystyczna.

Dla celu niniejszej pracy uwzględniono dwie zmienne: miejsce zamieszkania oraz odległość uczelni od miejsca zamieszkania.

WYNIKI BADAŃ

Zdaniem większości respondentów (58,4%) wybór kierunku kształcenia związany jest z intere-

sującą i atrakcyjną pracą w przyszłości. Dla 37,6% badanych decydującą rolę odgrywał prestiż zawodu pielęgniarstwa i położnej, dla 32,6% prestiż uczelni. Dość liczna grupa ankietowanych uważała, że wybór zawodu uwarunkowany jest niezależnością i samodzielnością w pracy (22,3%) (rycina 1).

Dla ponad połowy badanych (65,0%) perspektywa kontaktu z ludźmi związanymi z medycyną miała wpływ na wybór przyszłego kierunku kształcenia. Porównywalna grupa badanych uważała, że wybór zawodu podyktowany jest: chęcią niesienia pomocy innym – 58,5%, zdobywaniem wyższego wykształcenia i wiedzy – 57,8%, zgodnością zainteresowań z kierunkiem kształcenia – 53,8%. Dość liczna grupa (36,7%) w wyborze kierunku jako jeden z motywów uwzględniła predyspozycje do wykonywania zawodu pielęgniarstwa i położnej (rycina 2).

W badanej grupie studentów średnia wartość koherencji wyniosła 147,0. Wartości średnie i odchylenia standardowe w poszczególnych komponentach zawiera tabela 1.

Analizę dotyczącą poczucia koherencji i motywów wyboru kierunku studiów zawodowych pielęgniarstwa, przeprowadzono przy uwzględnieniu dwóch zmiennych, tj. miejsca zamieszkania i odległości uczelni od miejsca zamieszkania.

Miejsce zamieszkania, jak również odległość uczelni od miejsca zamieszkania nie różnicują poczucia koherencji i nie wpływają w sposób istotny na poczucie koherencji ($p > 0,05$).

Szczegółowa analiza czynników wpływających na wybór kierunku kształcenia wykazała bardzo wysoką zależność statystyczną pomiędzy poczuciem koherencji i jej składowymi (poczuciem zrozumiałości, poczuciem zaradności i poczuciem sensowności) a:

- interesującą i atrakcyjną pracą w przyszłości ($p = 0,000$)
- prestiżem zawodowym i społeczną opinią o uczciwości i rzetelności zawodowej ($p = 0,000$)
- sposobem rekrutacji na te kierunki ($p = 0,000$)

- koniecznością szybkiego usamodzielnienia się i trudną sytuacją materialną w rodzinie ($p=0,000$)
- niezależnością i samodzielnością w pracy ($p=0,000$)
- tradycjami rodzinnymi ($p=0,000$)
- przypadkowym wyborem ($p=0,000$)

Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 2.

Również bardzo wysoka zależność statystyczna występuje między globalnym poczuciem koherencji i jej składowymi a czynnikami wewnętrznymi wpływającymi na wybór zawodu, takimi jak:

- chęć kontaktu z ludźmi związanymi z medycyną i leczeniem ($p=0,000$)
- predyspozycje do pracy w zawodzie pielęgniarstwa i położnej ($p=0,000$)
- chęć niesienia pomocy innym ($p=0,000$)
- zgodność zainteresowań z kierunkiem kształcenia ($p=0,000$)

Szczegółowe wyniki przedstawia tabela 3.

OMÓWIENIE I DYSKUSJA

Zmiana systemu opieki zdrowotnej, wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia, Międzynarodowej Rady Pielęgniarek (MRP), Unii Europejskiej (UE) w sprawie standardów kształcenia i doskonalenia pielęgniarek, położnych zobowiązują, aby do zawodu wybierać najlepsze kandydatki. Warto więc zastanowić się, co skłania kandydatów do wyboru tego kierunku kształcenia. Niniejsza praca miała na celu dokonanie analizy czynników wpływających na wybór kierunku studiów oraz uwzględnienie ich związku z poczuciem koherencji.

Najistotniejszym motywem wyboru dla większości badanych była interesująca i atrakcyjna praca w przyszłości. Wynik ten może nie budzi wątpliwości z punktu widzenia statystycznego, natomiast biorąc pod uwagę specyfikę zawodu polegającą na pomaganiu człowiekowi w zdrowiu i chorobie, wybór pozostałych respondentów w oparciu o inne kryteria niesie ryzyko braku w przyszłości satysfakcji z pracy.

Dla dość licznej grupy decydujące znaczenie w wyborze zawodu pielęgniarstwa i położnej miał prestiż zawodu lub uczelni. Potrzeby prestiżu i uznania wiążą się z pragnieniem potęgi, wyczynu, wolności, potrzeby respektu i uznania ze strony innych ludzi, dążenia do dobrego statusu społecznego, sławy, uznania społecznego. Potrzeba ta jest często powodem niezwykle cennych sukcesów zawodowych [Krawczyk, Kulpa, Maicka 1999 s. 45]. Prestiż społeczny zawodu może być siłą przyciągającą lub zniechęcającą do jego wyboru i wykonywania.

Zasługującym na uwagę motywem wyboru zawodu było również postrzeganie go jako niezależnego i samodzielnego. Jest to słuszne postrzeganie zawodu, ponieważ wraz z ewolucją życia społecznego, w tym i zawodowego, ukształtowała się w świecie nowa rola pielęgniarki i położnej. Szczególnie w Stanach Zjednoczonych pielęgniarka uzyskała status zawodu samodzielnego, realizującego kompleksową, równoległą do ściśle medycznej opiekę nad pacjentem [Zarzeczna-Baran 2002, s. 594]. W Polsce zgodnie z Ustawą o zawodach pielęgniarki i położnej zawody pielęgniarki i położnej są również zawodami samodzielnymi (Ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej 1996 art. 2).

Najważniejszym czynnikiem wewnętrznym wyboru kierunku kształcenia wśród badanych wydaje się powiązanie wyboru zawodu z chęcią pracy w zespole ludzi związanych z medycyną. Młodzież wybierająca ten zawód ma możliwość w przyszłości pracy w zakładach opieki zdrowotnej. Wielokrotnie będzie wchodzić w skład zespołu terapeutycznego, czyli grupy ludzi o zróżnicowanym przygotowaniu zawodowym zajmującego się opieką nad zdrowiem [Bogusz 1991, s. 587]. W badaniach prowadzonych przez Sirojcia w latach 1997, 1998 i 1999 w hierarchii ważniejszych przedmiotowych motywów wyboru zawodu pielęgniarki również pierwszą pozycję zajmowała chęć kontaktu z ludźmi związanymi z medycyną i leczeniem [Sirojć 1998 s. 35, 2000 s. 48]. Ponad połowa studentów uważała, że chęć niesienia pomocy innym jest istotnym motywem w wyborze tych zawodów. Prowadzone w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych badania nad motywami podjęcia nauki w Medycznych Studiach Zawodowych wskazywały jako bezpośrednią przyczynę kształcenia w tych zawodach – chęć niesienia pomocy innym [Wrońska, Mariański 1999, 283]. Atrakcyjność kształcenia zawodowego pielęgniarek i położnych w systemie studiów wyższych i zdobywanie wiedzy było elementem decydującym o wyborze kierunku kształcenia przez co drugiego badanego.

W badaniach prowadzonych nad poczuciem koherencji przez polskich badaczy nie ma doniesień na temat związku poczucia koherencji z wyborem zawodu pielęgniarstwa i położnej.

Przeprowadzone badania miały dostarczyć wiedzy na temat czynników motywujących wybór zawodu oraz ich związku z poczuciem koherencji. Podjęto w nich próbę określenia zależności pomiędzy poczuciem koherencji i jego poziomem a czynnikami mającymi wpływ na wybór zawodu pielęgniarki i położnej.

Analiza czynników zewnętrznych wpływających na wybór kierunku kształcenia wykazała w zakresie globalnego poczucia koherencji i jej składowych (poczucia zrozumiałości, zaradności i sensowności) zależność istotną statystycznie w ośmiu z jedenastu czynników na poziomie $p=0,000$, a w zakresie czynników wewnętrznych w czterech z pięciu czynników ($p=0,000$).

Kwestionariusz do badania poczucia koherencji nie posiada norm. Analiza wyników oparta jest na porównaniu wyników średnich uzyskanych przez badanych studentów z wynikami innych autorów. Wyniki tej pracy pozwoliły na określenie globalnego poczucia koherencji studentów. Średnia wartość koherencji wyniosła 147,0, a odchylenie standardowe 28,64. Uzyskane wyniki są wyższe od wartości publikowanych w literaturze. W badaniach prowadzonych wśród studentów polskich uzyskano następujące wyniki globalnego poczucia koherencji:

1. średnia 131,95; odchylenie standardowe 20,27; $N=137$ [Gruszczyńska 2001, s. 127–128]
2. średnia 137,0; odchylenie standardowe 23,2; $N=50$ [Binkowska-Bury, Wrońska 2004 s. 39]

Na podstawie uzyskanych wyników można przypuszczać, że poczucie koherencji motywuje do podejmowania aktywności i radzenia sobie z wymaganiami, jakie niesie życie również w obszarze wyboru kierunku kształcenia.

WNIOSKI

1. Wykazano istotną zależność statystyczną pomiędzy czynnikami zewnętrznymi a globalnym poczuciem koherencji i trzema składowymi w ośmiu z jedenastu czynników ($p=0,000$)
2. Wykazano istotną zależność statystyczną pomiędzy czynnikami wewnętrznymi a globalnym poczuciem koherencji i trzema składowymi w czterech z pięciu czynników ($p=0,000$)

PIŚMIENNICTWO

1. Antonovsky A., *Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Jak radzić sobie ze stresem i nie zachorować*, Wydawnictwo Fundacji IPN, Warszawa 1995, 33.
2. Antonovsky A., *The structure and properties of sense of Coherence Scale. Social Science and Medicine*, 1993, 36, 6, 725.

3. Baścik S., *Wybór zawodu a szkoła*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1974, 35.
4. Binkowska-Bury M., Wrońska I., Iwanowicz-Palus G., *Orientacja życiowa przyszłych pielęgniarek a motyw wyboru zawodu*, *Pielęgniarstwo XXI wieku*. 2004, 2, 39.
5. Bogusz J.: (red.) *Encyklopedia dla pielęgniarek*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1991, 587.
6. Gramlewicz B., *Socjologiczno-pedagogiczne aspekty wykonywania zawodu pielęgniarki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999, 53.
7. Gruszczyńska E., *Poczucie koherencji a efektywność procesu radzenia sobie ze stresem egzaminacyjnym* [w:] Sęk H., Pasikowski T. (red.), *Zdrowie – Stres – Zasoby*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora. Poznań, 2001, 127.
8. Hila J. Spear R.N., *Reflections on Practice*, Why Choose Nursing? *Nursing Forum*. Oct.- Dec. 2002, vol. 37, 32.
9. Krawczyk L., Kulpa A., Maicka M., *Orientacja zawodowa*, Wydawnictwa Szkolne PWN, Warszawa–Łódź 1999, 45.
10. Mroziak B., *A. Antonowskiego koncepcja salutogenezy i poczucia koherencji (SOC)*, *Nowiny Psychologiczne* 1, 1994, 9.
11. Sirojć Z., *Transformacja trzyletnich szkół pielęgniarskich*. Centrum Edukacji Medycznej, Warszawa 2000, 48.
12. Sirojć Z., *Motywy wyboru trzyletniej szkoły pielęgniarstwa i zawodu pielęgniarki*, *Pielęgniarstwo* 2000 3/4 (38/39) 1998, 35.
13. *Ustawa o zawodzie pielęgniarki i położnej 1996 art. 2*
14. Wojtowicz D., *Motywy wyboru szkoły i zawodu*, *Biuletyn Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych* 1998, 6.
15. Wrońska I., Mariański J., *Wartości życiowe młodzieży na przykładzie szkół pielęgniarskich*, Akademia Medyczna i Neurocentrum, Lublin 1999, 283.
16. Zandecki A., *Struktura motywów wyboru studiów wyższych i jej korelaty*, *Dydaktyka Szkoły Wyższej* 1982, 2 (58), 20.
17. Zarzeczna-Baran M., Pegiel-Kamrat J., Wojdak-Haasa E., *Wybór zawodu a satysfakcja z pracy wśród studentów pielęgniarstwa Akademii Medycznej w Gdańsku*, *Wiadomości Lekarskie* 2002, LV, 1, 1, 594.
18. Zielińska E.: *Wybór zawodu – Przemysłane decyzje czy przypadek* [w:] Wojtasik B. (red.), *Podejmowanie decyzji zawodowych przez młodzież i sposoby dorastania w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001, 215.

Monika Binkowska-Bury
Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa
Wydziału Medycznego Uniwersytetu
Rzeszowskiego
ul. Warzywna 1
35-959 Rzeszów
tel.(0-17)850-56-41
e-mail: abury@res.pl